

Dva roky kroužkování břehule říční (*Riparia riparia*) v pískovně u Obrub

Two years of ringing of the Sand Martin (*Riparia riparia*) in a sandpit near Obruby village

Pavel Kverek

Vilová 246, 294 02 Kněžmost
e-mail: pkverek@volny.cz

Úvod

V práci předkládám zajímavější výsledky dvouletého kroužkování břehule říční (*Riparia riparia*) v pískovně u Obrub, okres Mladá Boleslav. Pro tento výzkum jsem se rozhodl především z důvodu blízkého se zániku hnízdiště. Těžba se chýlí ke konci a dobývací prostor bude rekultivován. Cílem bylo a dál zůstává označit větší část hnízdní populace a získat tak podklady pro určení původu v případě vynucené změny hnízdiště. Kroužkování a zejména kontrolní odchyty přinesly již řadu zajímavých poznatků, jež nabízím k posouzení. Výsledkům kroužkování tohoto druhu u nás věnuje pozornost např. (HUDEC 1983).

Popis území

Lom na štěrkopísek se nachází poblíž obce Obruby na Mladoboleslavsku (50.28 N 15.05 E) v SV části okresu, 3 km od města Dolního Bousova. Asi před 20 lety začala těžba, jež navázala na starý lom a dnes má výměru přesahující 40 ha. Nový prostor je bez vody i zeleně, od okraje již byla zahájena rekultivace. Břehule sem přesídlily s otevřením těžby po zániku menší pískovny u Rohatska, vzdálené 1 km. Břehule, kterých i podle výsledků kroužkování na lokalitě přibývá, se posouvají společně s těžbou. Těžební společnost jim v předjaří ponechává jednu stěnu, kterou odtěží až po odletu ptáků. Současná kolonie, čítající cca 2000 děr má západní expozici. Nory jsou hloubeny v měkkých vrstvách čtyřmetrové stěny, široké zhruba 50 metrů. Jedná se o třetí (nejvyšší) terasu s připravenou skrývkou ornice.

Metodika

Ptáci jsou chytáni do jediné sítě anglické výroby, s okem 16 mm, dlouhé 12 metrů, vypnuté na dělených třímetrových tyčích z duralu. Ty jsou kotveny šňůrou s hřebem bočně do stěny. Po vyjmutí odchycených ptáků je síť ponechána sesoukaná, aby mohli břehule zpět do hnízd. Na stanovišti zatím proběhne kroužkování, rozlišení pohlaví a věku společně se zápisem. S vypuštěním posledního kroužkovance je v odchytu pokračováno. Návštěvy pískovny byly naplánovány do doby, kdy se netěžilo. Odchytové místo bylo měněno posunem sítě – jednou, nejvíce dvakrát. Síť byla pod neustálou kontrolou, takže se podařilo zamezit ztrátám dokonce i v případě

útoke samice káně lesní (*Buteo buteo*), jež se nakonec chytila a byla také okroužkována.

K rozlišení pohlaví a věkové kategorie bylo využito určovacího klíče (HROMÁDKO et al. 1992). Nevzletná mláďata byla posbírána pod stěnou s vyhrabanými norami, okroužkována a přidána do obsazených hnízd.

V roce 2003 byly odchyťové akce rozloženy do 2 dnů, v roce 2004 bylo chytáno již 7x.

Výsledky

Tab.1: Počty odchyťených břehulí říčních na lokalitě Obruby.

Tab.1: Numbers of Sand Martins caught in the locality Obruby.

Rok/Year	pull.	1.K	F+1.K	M+1.K	Celkem/Total
2003	7	105	145	147	404
2004	0	215	221	203	639

Tab. 2: Kontrolní odchyty a zpětná hlášení břehule říční.

Tab.2: Control catches and recoveries of the Sand Martin.

Rok/Year	Vlastní/ Own	Náš jinde/ Own, dif. place	Jiný zde/ Another, same place	Zahraniční/ Outlandish ring	V zahraničí/ Abroad	Celkem KO/ Total controll catches
2003	1	1	4	1	1	8
2004	38	1	7	0	0	46

Tab. 3: Kontrolní odchyty břehule říční na kroužkované v roce 2003 na lokalitě Obruby.

Tab.3: Control catches of the Sand Martin ringed in 2003 in the locality Obruby.

Rok/Year	Pull.	1.K	F+1.K	M+1.K	Věrnost hnízdišti celkem/ Breeding site fidelity in total
2004	1/M/	2/M/	20	15	38

Zajímavější kontrolní odchyty

PRAHA TA 64792 M+1K 28.06.03 Obruby (MB) 50.28 N 15.05 E
06.08.03 D.Bousov, r.Červenský (MB)
50.26 N 15.08 E

PRAHA TA 64598 M+1K 28.06.03 Obruby
M+1K 28.08.04 ibidem

PRAHA TA 64814	M+1K 29.06.03 Obruby +1K 07.09.03 Kis-Balaton, Zala, Maďarsko 46.40 N 17.15 E
PRAHA S 245379	1K 11.07.04 Žíreč (TU) (K. Čihák) 1K 15.08.04 Obruby
PRAHA TB 55506	F+1K 30.07.03 Velký Dvůr (BV) (I. Frohlich) F+1K 19.07.04 Obruby
PRAHA S 175302	1K 09.08.01 Žehuň (NB) 50.08 N 15.18 E (L. Urbánek) M+1K 19.07.04 Obruby
PRAHA S 179267	1K 10.08.01 Mlýnec (JC) 50.19 N 15.14 E (V. Šoltys) M+1K 28.06.03 Obruby
PRAHA P 28182	M+1K 30.05.03 Domousnice (MB) 50.24 N 15.06 E) (J. Klápště) M+1K 20.07.04 Obruby
BUDAPEST T 158703	1K 26.09.02 Sumony, Baranya, Maďarsko 45.58N 17.56E M+1K 28.06.03 Obruby

Diskuse

Věrnost hnízdišti

V roce 2004 již mohla být sledována návratnost na lokalitu. Z předchozího roku bylo kontrolováno 38 kroužkovanců, což je cca 9,5 % z celkového počtu označených břehulí v sezóně 2003. Naprosto převládají ptáci, kroužkovaní jako dospělí (35 případů). Překvapující byl kontrolní odchyt samečka, označeného jako pull., tedy pták nalezený a doplněný do nory. Případ kroužkovance TA 64598 ukazuje datem zástihu prodlení na lokalitě. Přesídlení ze zanikajícího hnízdiště u Domousnic (7 km vzdáleného), dokládá pták P 28182, jeden ze dvou zastižených v kolonii u Obrub.

Nocoviště

Po prvním spontánním hnízdění se většina mladých a část dospělých (nehnízdících) kolonii vzdaluje. Již začátkem srpna mohou být některé značně vzdáleny, jak naznačuje případ kroužkovance TB 55506 označeného dokonce 30. července na nocovišti na jižní Moravě. Jiné břehule nocují na okolních velkých shromaždištích vlašovek jako je rybník Zrcadlo u Mlýnce (JC) (19 km vzdálený – S 179267), anebo rybník Žehuňský na Nymbursku (40 km vzdálený – S 175302). Z prvně zmíněné lokality jsou 4 doklady, z druhé 5 zástihů a všechny bez výjimky z měsíce srpna.

Mnoho ptáků nocuje v kolonii v dřách a bylo potvrzeno nocoviště na nedalekém rybníku Červenském (1 km vzdáleném), případ TA 64792.

Zajímavý kontrolní odchyt se podařil v případě ptáka S 245379, který byl odchycen v kolonii u stěny s potravou v zobáku (zelené okřídlené mšice). Tohoroční exemplář měl již bílé okrajové lemy letek a zjevně se narodil u Dvora Králové.

Odlet břehulí

Ještě v samém konci srpna bylo v kolonii cca 35 ptáků, jenž krmili několik pozdních mláďat, často hendikepovaných (poloslepých, s peřím a běháky obalenými směsicí trusu a písku). V tu dobu již nocoviště na Červenském rybníku slábne a hned z prvního zářijového týdne máme cenný odchyt z Maďarska, kudy zdá se protahují i naši ptáci početně. Cestu na JV naznačuje i maďarský kroužkovanec odchycený na naší lokalitě.

Zjištěný věk

Případ kroužkovance S 175302 ukazuje už i zajímavý věk břehule, označené jako tohoroční. Pták byl v čase kontroly čtyřletý spolu s dalším kontrolovaným hnízdičem.

Kroužkování břehulí

Případy dvou čtyřletých ptáků přinesly i možnost posoudit opotřebení kroužků „S“, používaných pro břehule. Tyto byly ještě dostatečně čitelné, mírně opotřebované. Typ TA/TB je pro ptáky robustní (přestože drží spolehlivě). Naprosto ideální se jeví typ „P“. Kontroly 3 kroužkovanců, označených J. Klápštěm před rokem to potvrzují; zejména u starých ptáků má tento kvalitní kroužek dostatečnou rezervu v průměru i v délce. Označil jsem po konzultaci s pracovníky kroužkovací stanice NM tímto typem 96 exemplářů jednoletých a ani tam nevznikly problémy. Kroužkem „břehulím“ lze nazvat maďarskou značku průměrem shodnou s „S“, avšak nižší a výrazně tvrdší s velmi dobrou ražbou. Z naší nabídky se jako nejvhodnější jeví typ „P“.

Ohrožení břehulí u Obrub

Ptáci nejsou ohrožováni těžbou, nýbrž blížícím se ukončením se zpětnou rekultivací. Návštěvami nebylo zjištěno vandalství lidí při hnízdění (0,5 km od obce). Predátorem zde je kuna vyhrabující přístupnější nory a podobně se chová specializovaná káně lesní, která však cíleně hrabe od vrchu, kde je provedena skrývka. Slabě vzletná mláďata loví krahujec a pod stěnou zřejmě liška. V čase druhého hnízdění, protože vršek je skryt od zeminy, dochází místy k menším sesuvům vlivem vodní eroze. Ztráty však přesto nejsou nijak výrazné.

Souhrn

V letech 2003 a 2004 proběhl výzkum pomocí kroužkování v hnízdní kolonii břehulí říčních (*Riparia riparia*) u Obrub na Mladoboleslavsku. Při 9 odchycích bylo označeno za dva roky 1043 ptáků a zaznamenáno z nich 54 výsledků kroužkování.

Hnízdiště je ohroženo zánikem v důsledku zpětné rekultivace po ukončení těžby.

Summary

Ringling of the Sand Martin (*Riparia riparia*) was carried out in 2003 and 2004 in a breeding colony near Obruby village near Mladá Boleslav town. During 9 catching days in two years, 1043 birds were ringed and 54 recoveries or control catches were recorded. The breeding site is threatened now due to the recultivation of the sandpit after the exploitation was finished.

Literatura

HUDEC K. (ed.), 1983: Fauna ČSSR, Ptáci 3/1. *Academia, Praha*.
HROMÁDKO M., HORÁČEK J., CHYTIL J., PITHART K. & ŠKOPEK J.,
1992: Příručka k určování našich pěvců 1. *Hradec Králové*.

ISBN 80-86046-72-9